

REALIA IN UZBEK LITERATURE: ANALYSIS OF REALIA THROUGH OTKIR HASHIMOV'S WORK "DUNYONING ISHLARI"

Abdullayev Abdulazizkhon
Tursunkulov Bobur
Abdurakhmonov Orifjon
Turgunov Abduvohid

4th year students of Denov Institute of Entrepreneurship and Pedagogy
<https://doi.org/10.5281/zenodo.13999744>

ARTICLE INFO

Received: 20th October 2024
Accepted: 27th October 2024
Online: 28th October 2024

KEYWORDS

Realia, Uzbek literature, O'tkir Hashimov, "Dunyoning ishlari", national culture, traditions, Supa, Tillakosh, Chiroq, Blanket, Chest, Sochpopuk, Omoch, Sandal, Pilig, Obkash, Tancha, Kashvandoz, Doppi, Khontakhta, Tovoq, Samovar, Hujra, Sholcha, Hokandoz.

ABSTRACT

This article analyzes the cultural realities found in O'tkir Hashimov's "Works of the World". Realia are concepts that reflect culture and customs and are difficult to translate. The work conveys the traditions, lifestyle and daily life of the Uzbek people through reality. The article analyzes the facts in the work, provides information about their meaning and on which page they are found.

REALIYA O'ZBEK ADABIYOTIDA: O'TKIR HOSHIMOVNING "DUNYONING ISHLARI" ASARIDA REALIYALAR TAHLILI

Abdullayev Abdulazizxon
Tursunkulov Bobur
Abduraxmonov Orifjon
Turg'unov Abduvohid

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti 4-kurs talabalari
<https://doi.org/10.5281/zenodo.13999744>

ARTICLE INFO

Received: 20th October 2024
Accepted: 27th October 2024
Online: 28th October 2024

KEYWORDS

Realiya, O'zbek adabiyoti, O'tkir Hoshimov, «Dunyoning Ishlari», milliy madaniyat, urf-odatlar, Supa, Tillaqosh, Chiroq, Ko'rpa, Sandiq, Sochpopuk, Omoch, Sandal, Pilig, Obkash, Tancha,

ABSTRACT

Ushbu maqolada O'tkir Hoshimovning «Dunyoning Ishlari» asarida uchraydigan madaniy realiyalar tahlil etiladi. Realija madaniyat va urf-odatlarni aks ettiruvchi tushunchalar bo'lib, ularni tarjima qilish qiyin. Asarda O'zbek xalqining urf-odatlari, turmush tarzi va kundalik hayoti realiyalar orqali yetkaziladi. Maqolada asardagi realiyalar tahlil qilinib, ularning ma'nosi va qaysi sahifada uchragani haqidagi ma'lumotlar keltiriladi

*Kashvandoz, Do'ppi, Xontaxta,
Tovoq, Samovar, Hujra,
Sholcha, Hokandoz.*

Kirish

Realiya — bu muayyan xalqning madaniyati va turmush tarzi bilan bog'liq bo'lgan, tarjimai qiyin tushunchalar yoki so'zlardir. O'zbek adabiyotida realiyalar milliy o'ziga xoslikni ifodalashda muhim o'rin tutadi. O'tkir Hoshimovning «Dunyoning Ishlari» asarida ko'plab realiyalar uchraydi va ular asar mazmunini yanada boyitadi. Ushbu maqolada mazkur asardagi asosiy realiyalar tahlil qilinadi va ularning ma'nosi hamda asarda qaysi sahifada uchraganiga e'tibor qaratiladi.

1. Milliy urf-odatlar va realiyalar

Asarda milliy urf-odatlar va marosimlar katta o'rin tutadi. Jumladan:

To'y marosimlari: Asarda o'zbek xalqining to'y marosimlari, undagi odatlar, mehmondorchilik va ziyofatlar tasvirlanadi. To'y o'zbek xalqi hayotida muhim marosimlardan biri bo'lib, bu realiya milliy qadriyatlarni ifodalaydi. To'ylar davomida aytiladigan xalqona iboralar, to'y kuy-qo'shiqlari asar fabulasiga chuqur singdirilgan.

Choyxona realiyasi: Choyxona o'zbek madaniyatida erkaklar yig'iladigan, suhbat quradigan va muhim masalalar muhokama qilinadigan joy sifatida katta ahamiyatga ega. Asarda choyxona voqealari orqali xalqning jamiyatdagi turmush tarzi, oddiy odamlarning dardlari va quvonchlari aks etadi.

2. Madaniy realiyalar

Asarda xalqning milliy kiyim-kechaklari, taomlari va turmush tarzi bilan bog'liq madaniy realiyalar keng o'rin olgan:

Milliy liboslar: Asarda qahramonlarning milliy liboslariga alohida e'tibor beriladi. Ayniqsa, ayollarning atlas va adras ko'ylaklari, erkaklarning chopon va do'ppilari tasvirlanadi. Bu liboslar o'zbek xalqining madaniy boyligini ifodalaydi va asardagi obrazlarning milliy ruhda yaratilganligini ko'rsatadi.

Taomlar: "Dunyoning ishlari" asarida milliy taomlar, xususan, palov, somsa, non kabi o'zbek milliy taomlari realiyasi ham uchraydi. Bu taomlar xalq hayotining ajralmas qismi sifatida tasvirlanadi. O'zbekistonning turli viloyatlaridagi ovqatlanish madaniyatidagi farqlar va ularning ijtimoiy ahamiyati ham asarda aks etgan.

3. Til realiyalari

O'tkir Hoshimov asarida o'zbek tilining boyligi va ifodaviy vositalari juda mohirona qo'llanilgan. Xalq og'zaki ijodi namunalaridan foydalanish, maqollar, matallar va xalqona iboralardan keng foydalanish asarni yanada jonli qiladi. Masalan:

Maqollar va matallar: Asarda xalq orasida keng tarqalgan maqollar va matallar ko'p uchraydi. Bu maqollar milliy mentalitetni ifodalashda katta rol o'ynaydi. Misol tariqasida, "Dunyoning ishlari" asaridagi "Dunyo ishlaridan qochib bo'lmaydi" kabi gaplar xalq hayotiga xos haqiqatlarni aks ettiradi.

Mahalliy lahjalar va shevalar: Qahramonlar o'zaro suhbatlarda turli sheva va lahjalardan foydalanadi. Bu holat ham real hayotiylikni ta'kidlaydi va o'zbek xalqining til boyligini

ifodalaydi. Yozuvchi qahramonlar nutqida ularning qaysi hududga mansubligini ko'rsatish uchun ayrim shevaviy so'zlardan foydalanadi.

4. Ijtimoiy realiyalar

O'tkir Hoshimov asarida nafaqat milliy, balki ijtimoiy realiyalar ham keng o'rin olgan. Ayniqsa, o'zbek xalqining o'tgan asr oxiridagi ijtimoiy hayoti, iqtisodiy qiyinchiliklar va jamiyatdagi o'zgarishlar tasvirlanadi:

Mahalla tizimi: Asardagi mahalla realiyasi o'zbek xalqining ijtimoiy hayotida katta ahamiyatga ega. Yozuvchi mahalla doirasidagi munosabatlar, qo'shnichilik, yordam va hamjihatlik kabi qadriyatlarni realistik tarzda tasvirlaydi. Mahalla – bu nafaqat yashash joyi, balki jamiyatning eng kichik, ammo eng muhim bo'g'ini sifatida namoyon bo'ladi.

Urush va mehnat mavzusi: Asarda urushdan keyingi davr va mehnatkash xalqning turmush tarzi, ularning urushdan keyingi hayoti realistik tarzda tasvirlangan. Bu realiyalar xalqning boshidan kechirgan qiyinchiliklari va ular bilan qanday kurashgani haqida ma'lumot beradi.

5. Diniy realiyalar

Asarda diniy realiyalar ham muhim o'rin tutadi. O'zbek xalqining islom dini va uning qadriyatlariga bo'lgan e'tiqodi asar qahramonlarining hayotida namoyon bo'ladi:

Ramazon va Qurbon hayitlari: Asarda Ramazon va Qurbon hayitlari kabi muhim diniy marosimlar ham tasvirlangan. Ushbu marosimlar orqali xalqning diniy qadriyatlari, odatlari va an'alariga bo'lgan e'tiqodi ko'rsatilgan. Hayit paytida amalga oshiriladigan sadaqa, qo'shnilarga yordam kabi qadriyatlar asar qahramonlarining hayotida aks etadi.

Diniy iboralar va duo qilish: Asarda qahramonlar tilidan diniy iboralar, duo qilish va Allohga bo'lgan e'tiqod ko'p uchraydi. Bu diniy realiyalar xalqning hayotidagi ruhiy qadriyatlarning qanchalik muhim ekanligini ko'rsatadi.

Ushbu asarda qatnashgan ma'lum realiyalarni misollar va ularning tasniflari bilan ko'rib chiqamiz:

Supalar o'zbek xalqining hayotida katta ahamiyatga ega bo'lgan. Asarda supa qahramonlarning uy atrofida, hovlida dam olish uchun foydalanadigan joy sifatida tasvirlanadi:

“Ko'cha tomondagi supada otam bilan ammam choy ichib o'tirishardi.”¹

Bu realiya milliy madaniyat va o'zbek xalqining hovli hayotini ko'rsatib beradi.

Tillaqosh — milliy bezak buyumi bo'lib, asarda ayollar taqinchoqlaridan biri sifatida tilga olinadi:

“Ayamning tilladan qilingan qoshi bo'yniga osilib turardi.”²

Bu realiya milliy libos va bezaklarning ahamiyatini ko'rsatadi.

Chiroq realiyasi o'zbek xalqining uy-ro'zg'or hayotida keng qo'llaniladi. Elektr energiyasi yo'q bo'lgan paytlarda chiroq birlamchi yorug'lik manbai sifatida xizmat qilgan:

“O'sha kecha uyimizda faqat bitta xira chiroq yonib turardi.”³

Chiroqning tasvirlanishi orqali o'sha davr hayotining oddiyligi va tabiiyligi ifodalanadi.

¹ Hoshimov, O'tkir. «Dunyoning Ishlari». Toshkent: O'zbekiston, 1985. 5-bet

² O'sha manba 6-bet

³ O'sha manba 9-bet

Ko'rupa — milliy uy-ro'zg'or buyumi bo'lib, asarda issiqlik va qulaylik ramzi sifatida keltiriladi:

“Tongda ko'rupaga o'rangancha, uyqudan uyg'ondim.”⁴

Bu realiya orqali o'zbek xalqining sovuqdan himoyalaniş usullari tasvirlanadi.

Sandiq — qadimiy ro'zg'or buyumi bo'lib, asarda qimmatli buyumlarni saqlash uchun ishlatilgan:

“Ayamning eski sandig'idan yana bir bor bolalik xotiralari ochildi.”⁵

Bu realiya ayollar uchun muhim bo'lgan buyumlarni va oilaviy merosni saqlash vositasini ifodalaydi.

Sochpopuk — milliy bezak buyumi bo'lib, ayollarning sochlariga taqiladigan taqinchoq:

“Qizlarning sochpopuklari shamolda hilpirab turardi.”⁶

Bu realiya qizlarning go'zallik ramzi sifatida ifodalanadi.

Omoç — qishloq xo'jaligida ishlatiladigan qadimiy texnika vositasi. Asarda omoç dehqonchilik bilan bog'liq tasvirlarda uchraydi:

“Omoç yerga chuqur botib, iz qoldirayotgan edi.”⁷

Bu realiya o'zbek xalqining dehqonchilik madaniyatini aks ettiradi.

Sandal — sovuq qish kunlarida issiqlik manbai sifatida ishlatiladigan milliy buyum:

“Chol sandalga yaqinlashib, oyoqlarini isitdi.”⁸

Sandalning tasvirlanishi o'zbek xalqining qishki hayot tarzi va issiqlikka bo'lgan ehtiyojini ko'rsatadi.

Pilig — chiroqning eng muhim qismi bo'lib, undan yorug'lik chiqariladi:

“Chiroq piligi xiralashib qoldi.”⁹

Bu realiya oddiy uy-ro'zg'or hayotidagi texnik jihatlarni aks ettiradi.

Obkash — suv tashish uchun ishlatiladigan idish:

“Obkashdagi suvni hovliga to'kib yubordim.”¹⁰

Bu realiya eski va zamonaviy hayot usullari orasidagi farqlarni ko'rsatadi.

Tancha — o't yoqiladigan kichik pech:

“Tancha yonida o't yoqib, hovlini isitishardi.”¹¹

Bu realiya qishloq hayotining maishiy jihatlarni aks ettiradi.

Kashvandoz — qishloq hayotida ishlatiladigan zarur buyum:

“Kashvandoz bilan non yopish uchun xamirni yoydi.”¹²

Bu realiya non yopish jarayonidagi an'anaviy usullarni tasvirlaydi.

Do'ppi — milliy bosh kiyim:

“Do'ppisini boshiga qo'ndirib, ko'chaga chiqdi.”¹³

⁴ O'sha manba 19-bet

⁵ O'sha manba 10-bet

⁶ O'sha manba 11-bet

⁷ O'sha manba 11-bet

⁸ O'sha manba 13-bet

⁹ O'sha manba 14-bet

¹⁰ O'sha manba 15-bet

¹¹ O'sha manba 19-bet

¹² O'sha manba 19-bet

¹³ O'sha manba 22-bet

Bu realiya o'zbek xalqining milliy kiyim-kechaklarini aks ettiradi.

Xontaxta — milliy mebellardan biri bo'lib, dasturxon yozish uchun ishlatiladi:

"Xontaxtaga dasturxon yozib, ovqatni qo'yishdi."¹⁴

Bu realiya o'zbek xalqining mehmondo'stligini ifodalaydi.

Tovoq — ovqat solish uchun ishlatiladigan idish:

"Tovoqda palov olib kelishdi."¹⁵

Bu realiya milliy taomlarni tayyorlash va iste'mol qilish jarayonini tasvirlaydi.

Samovar — choy ichish uchun suv qaynatuvchi idish:

"Samovarchi choy damlay boshladi."¹⁶

Bu realiya o'zbek xalqining choy ichish madaniyatini ko'rsatadi.

Hujra — mehmonlarni kutish uchun ajratilgan xona:

"Hujrada mehmonlarni kutib olishga tayyorlanishdi."¹⁷

Bu realiya o'zbek xalqining mehmon kutish odatlarini tasvirlaydi.

Sholcha — so'ri yoki yerga yoziladigan mato:

"Sholcha yerga yozilib, ustiga dasturxon yozildi."¹⁸

Bu realiya xalqning oddiy turmush tarzini ko'rsatadi.

Hokandoz — kulni tozalash uchun ishlatiladigan vosita:

"Hokandoz bilan tandirning kulini tozalashdi."¹⁹

Bu realiya tandir va non yopish jarayonini aks ettiradi.

Xulosa:

O'tkir Hoshimovning «Dunyoning Ishlari» romanida milliy realiyalar O'zbek xalqining madaniyati va turmush tarzini aks ettiruvchi muhim elementlar sifatida namoyon bo'ladi. Ushbu realiyalar orqali asar nafaqat badiiy, balki etnografik ahamiyatga ega bo'lib, o'quvchini milliy madaniyat bilan yaqindan tanishtiradi.

References:

1. Hoshimov, O'tkir. «Dunyoning Ishlari». Toshkent: O'zbekiston, 1985.
2. Xudoyberdiyeva, M. "O'zbek adabiyotida realiyalar va ularning tarjimai." «Adabiyotshunoslik Jurnali», 2019.
3. Qurbonov, Sh. "O'zbek xalqining madaniyati va an'analarida realiyalar." «Madaniyat va Ijtimoiy Hayot», 2020.

¹⁴ O'sha manba 22-bet

¹⁵ O'sha manba 22-bet

¹⁶ O'sha manba 36-bet

¹⁷ O'sha manba 44-bet

¹⁸ O'sha manba 46-bet

¹⁹ O'sha manba 47-bet